

KS. ZBIGNIEW STARNAWSKI

ŹRÓDŁA DO SPORU O PRZYNALEŻNOŚĆ DIECEZJALNĄ POWIATU
LUBELSKIEGO W XV WIEKU

Tematem niniejszej pracy jest zestawienie i opracowanie najważniejszych tekstów źródłowych, dotyczących sporu biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego z biskupem chełmskim, Janem Biskupcem, o powiat lubelski. W zestawie źródeł znajdzie się sześć tekstów, z których dwu nigdzie dotychczas nie drukowano, a cztery drukowane są w *Codex epistolaris saeculi XV*. Teksty publikowanych dokumentów przygotowano do druku zgodnie z Instrukcją Wydawniczą dla średniowiecznych źródeł historycznych, wydaną w 1925 r. przez Komisję Historyczną Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Stąd też będą pewne różnice w sposobie pisania tych dokumentów, które zostały wydane przed tą Instrukcją i w używaniu wielkich liter trzymają się dawnej, nie zaś nowoczesnej, jak to Instrukcja nakazuje, praktyki.

Najważniejsze są dwie bulle Marcina V z 1424 roku dlatego, że nigdzie dotąd w Polsce nie były drukowane i zostaną podane z reprodukcjami fotokopii wziętych bezpośrednio z Regestrów Laterańskich. Obie bulle zostały wydane na prośbę króla polskiego Władysława Jagiełły, który zwrócił się do papieża pod wpływem swego spowiednika, Jana Biskupca, biskupa chełmskiego². Choć w życie nie weszły i zostały potem skasowane, to jednak prawdopodobnie wysłano je do Polski i albo uległy zniszczeniu po wyroku kasacyjnym kardynała Lucyda, albo gdzieś zaginęły przy późniejszym przenoszeniu chełmskiej stolicy biskupiej w końcu XV w. do Hrubieszowa (1473) i Krasnegostawu (1490)³. W każdym razie nie dotarły do nas w oryginale ani też nie ukazały się nigdzie drukiem⁴.

¹ Bulle te odnalazł Władysław Abraham, gdy w latach 1896—1898 czynił poszukiwania w archiwach i bibliotekach rzymskich. Zarejestrował je w pracy pt. *Sprawozdania z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich w l. 1896/7 i 1897/8. O materiałach do dziejów polskich w wiekach średnich*, Kraków 1899, s. 209.

² Pierwsza *Ad apostolice*, 17 X 1424, mówi o przyłączeniu powiatu lubelskiego do diecezji chełmskiej. Druga, *Ad ea que*, 4 XI 1424, o przeniesieniu stolicy biskupiej z Chełma do Lublina.

Będąc jesienią 1958 r. w Rzymie znalazłem je obie według numeracji wskazanej przez Abrahama i przywoziłem ich fotokopie.

³ *Matricularum Regni Poloniae summarium*, wyd. Teodor Wierzbowski, cz. I, Warszawa 1905, nr 1007, 2123.

Nie wiemy, jak długo się utrzymała stolica w Hrubieszowie, być może bardzo krótko, gdyż w 1490 roku została przeniesiona do Krasnegostawu z Chełma, nie z Hrubieszowa.

⁴ Abraham poczynił sobie z nich odpisy, które pozostały w jego tekach.

Biskupiec był pasterzem diecezji zamieszkałej przez ludność mieszaną, częściowo katolicką, częściowo zaś schizmatycką. Chciał umocnić stan ludności katolickiej i tym samym łatwiej ugruntować wpływy katolickie, aby w ten sposób sobie i swoim następcom ułatwić pracę nad nawracaniem schizmatyków wschodnich⁵. Zapewne, że chodziło mu też o powiększenie dochodów swego biskupstwa, uważanego w XV wieku za jedno z najuboższych, ale przede wszystkim miał on chyba na celu dobro Kościoła i polskości w tych stronach Polski⁶.

Biskupiec był człowiekiem o wielkim zmyśle politycznym i szerokim rozmachu w układaniu koncepcji kościelno-politycznych na dalszą przyszłość. Chciał przez włączenie Lubelszczyzny do diecezji chełmskiej przesunąć tym samym jej granice bardziej ku zachodowi, a stolicę biskupią umieścić w Lublinie, mieście bardziej na ten cel odpowiednim od Chełma. Bulla *Ad ea que* wyjaśnia znaczenie przeniesienia stolicy biskupiej z Chełma, położonego „*in loco deserto sive solitario aut campestri*” do Lublina, uchodzącego za jedno z większych miast w Polsce „*que in partibus illis populosa et insignis habetur*”. Pamiętając o sąsiedztwie schizmatyckiej Rusi chciał Biskupiec umocnić bardziej katolicyzm i polskość na swoim terenie⁷. Jako spowiednik królewski, posiadając wpływ na osobę monarchy, łatwo uzyskał na to zgodę króla Władysława. Na jego przedstawienie wysłał Jagiełło kanonika krakowskiego, Mikołaja Lasockiego, do papieża Marcina V z prośbą o zatwierdzenie tej decyzji królewskiej. Poselstwo Lasockiego zostało uwieńczone powodzeniem i pod koniec 1424 r. zostały sporządzone wymienione bulle, zawarte w t. 243 Regestrów Laterańskich w Archiwum Tajnym Watykańskim.

Z treści obu dokumentów widać jasno, że bulle te zostały wydane na podstawie jednostronnego przedstawienia posła królewskiego i że papież wyraźnie uzależnił wprowadzenie ich w życie od uznania arcybiskupa gnieźnieńskiego, do którego zostały skierowane, a którego zobowiązał do wszechstronnego zbadania całej sprawy, oraz od zgody biskupa krakowskiego i jego kapituły. Zaznaczył jednak, że w razie

---

Są one jednak robione nie przez niego samego, ale przez włoskiego kopistę, zbyt pośpiesznie i dlatego pełne są błędów, których Abraham z pewnością nie sprawdzał. Np. w bulli *Ad ea que* podana jest mylnie data: *secundo kalendas novembris anno septimo*, czyli 31 października 1424 r., gdy w regestrze jest data: „*Secundo nonas novembris anno septimo*” czyli 4 listopada 1424.

⁵ Karol Piotrowicz, *Jan Biskupiec*, [W:] *Polski Słownik Biograficzny*, II, 1936, s. 110—111, a także Ludomir Bieńkowski, *Działalność organizacyjna biskupa Jana Biskupca w diecezji chełmskiej (1417—1452)*, *Roczniki Humanistyczne* VII (1960) 203.

⁶ Jan Fijałek, ks., *Dwaj domnikanie krakowscy: Jan Biskupiec i Jan Falkenberg*, *Księga pamiątkowa ku czci Oswalda Balzera*, Lwów 1925, s. 293—294.

⁷ Jakub Sawicki, *Concilia Pqloniae, Źródła i studia krytyczne*, IV, *Najdawniejsze statuty synodalne diecezji chełmskiej z XV w.*, Lublin 1948, s. 7—8.

L. Bieńkowski, op. cit., s. 204 odsyła do Sawickiego j. w.

sprzeciwu muszą oni dać dostateczne i rozumne uzasadnienie. „*Nichil aliud rationabile ex parte ipsorum fuerit allegatum*” czytamy w bulli *Ad apostolice* i to samo w *Ad ea que*, z tą różnicą, że zamiast „*fuerit*” mamy „*foret*”. Było to więc rozporządzenie warunkowe, dające mandat do wykonania Wojciechowi Jastrzębcowi, arcybiskupowi gnieźnieńskiemu, którego czyniło jednocześnie wykonawcą woli papieskiej i sędzią całego sporu.

Ważne jest w całej tej sprawie stanowisko Zbigniewa Oleśnickiego biskupa krakowskiego. Długosz opisał dokładnie cały przebieg sporu⁸, a opis ten podany jest *in extenso* po wyroku kard. Lucyda. Trzeba przyznać dużo obiektywizmu Długoszowi w przedstawieniu sporu, na co zwrócił już uwagę ks. Fijałek⁹. Z jednej strony jest Długosz wyraźnie po stronie Oleśnickiego, któremu dzieło swe dedykował, a którego chwali za odwagę i stałość w zabieganiu o nienaruszalność granic diecezji, z drugiej zaś strony nie atakuje wyraźnie Biskupca, a nawet do pewnego stopnia oddaje mu pochwałę i uznanie, pisząc o tym, jak urażony oporem Oleśnickiego odstąpił od swego zamiaru, aby nie wzbudzać sporów ani waśni¹⁰.

Na właściwe oblicze biskupa krakowskiego rzucają jaskrawe światło dwa dokumenty: list stanów polskich do papieża oraz list samego Oleśnickiego.

Wiść o szczęśliwie zakończonym poselstwie Mikołaja Lasockiego musiała szybko dotrzeć do kraju, gdyż już stany polskie sejmujące w Sieradzu 25 stycznia 1425 r. wiedziały, że papież przychylił się do prośby króla i biskupa chełmskiego. Bulle papieskie zostały z kancelarii papieskiej wyekspediowane, były w ręku Jana z Łańcuta, prokuratora królewskiego i możliwe, że już zdążyły dotrzeć do Polski. W każdym razie treść ich była znana w Polsce już w parę miesięcy po orzeczeniu papieskim. Na sejmie w Sieradzu wiedziano, że Marcin V przygotował odłączenie powiatu lubelskiego od diecezji krakowskiej, a przyłączenie go do diecezji chełmskiej, oraz że stolicę biskupią postanowił przenieść z Chełma do Lublina. Sejm w Sieradzu obra-

⁸ Joanni Długossi seu Longini, Canonici Cracoviensis, *Historiae Polonicae Libri duodecim*, t. IV, L. XI, Kraków 1897, s. 330—331.

⁹ Fijałek, op. cit., s. 294—295.

¹⁰ Przy końcu opisu wspomniął Długosz o pewnych aktach, na których się oparł, a które przechowują się od jego czasów aż do dziś w skarbcu katedry na Wawelu: „*De quibus omnibus in Aerario Ecclesiae Cracoviensis specialia retinentur privilegia atque documenta*”. Długosz, op. cit., s. 331.

Obecnie dokumenty te przechowywane są w archiwum kapituły Krakowskiej na Wawelu pod nr katalogu dyplomów 290, 296 i 297, *Codex epistolaris saeculi XV*, zawiera je w t. II opracowanym przez Anatola Lewickiego w 1891 r. pod nr nr 147, 148, 151, 152. Lewicki podał je na podstawie oryginałów, oznaczanych wówczas numerami katalogowymi 285, 292, 293. Do *Codex epistolaris* odsyła *Rozbiór krytyczny „Annalium Poloniae” Jana Długosza z lat 1385—1444*, t. I, PAN. Prace Komisji Nauk Historycznych, nr 7, Kraków 1961, s. 217—218.

dował głównie nad sprawą husytyzmu, lecz Zbigniew Oleśnicki potrafił obradujących poruszyć do tego stopnia, że skierował główną ich uwagę na sprawę diecezji krakowskiej. Pod jego też wpływem wysłano do papieża prośbę o cofnięcie decyzji podziału diecezji. Na początku w paru tylko słowach zaznaczono, że zebrali się na sejmie, aby obradować nad stanem Królestwa i usunięciem zeń zgubnej herezji husyckiej, jaka splamiła Czechów, lecz już w tym samym zdaniu zaznaczono, że dowiedzieli się, iż papież na prośbę biskupa chełmskiego Jana postanowił ziemię lubelską przyłączyć do diecezji chełmskiej. Odtąd już tylko piszą o tym, prosząc papieża o cofnięcie decyzji i szeroko uzasadniając swoje stanowisko w tej sprawie.

Zbigniew Oleśnicki jako biskup krakowski zwrócił się w osobnym liście do papieża Marcina V ze skargą na biskupa chełmskiego, usiłującego oderwać ziemię lubelską od diecezji krakowskiej. Prosił też papieża o ustanowienie specjalnej komisji dla rozstrzygnięcia całej sprawy. Jako pasterz bronił on całości i nienaruszalności granic swej diecezji i pod tym względem nie był on wyjątkiem, gdy chodzi o biskupów krakowskich. Umiał sprawy swojej bronić tak mocno, że przez cały rok wykonanie bulli pozostawało w zawieszeniu, aż dopiero 29 stycznia 1426 r. Marcin V polecił ostateczne jej zbadanie i rozstrzygnięcie kard. Lucydowi, specjalnym pismem: „*Iustis et honestis*”. Tenże kard. Lucyd na mocy mandatu papieskiego przeprowadził sprawę między Janem Hellingiem, prokuratorem biskupa krakowskiego w Kurii Rzymskiej a Janem z Łańcuta, takimże prokuratorem biskupa chełmskiego. Ponieważ Jan z Łańcuta zgłosił dobrowolną rezygnację Jana Biskupca ze wszelkich pretensji do ziemi lubelskiej, przeto kardynał imieniem Stolicy Apostolskiej przyjął tę rezygnację i specjalnym dekretem z 21 czerwca 1426 unieważnił bullę z 1424 r., przywracając po wieczne czasy ziemię lubelską biskupstwu krakowskiemu. I tak pozostał Lublin w diecezji krakowskiej aż do 1790 r., kiedy to biskup chełmski, Maciej Garnysz (1782—1790), podkanclerzy koronny, postawił wniosek na sejmie czteroletnim, by do diecezji chełmskiej przyłączyć część diecezji krakowskiej z prawej strony Wisły wraz z Lublinem. Sejm wniosek ten zatwierdził 11 czerwca 1790 r.¹¹, a papież Pius VI stan ten usankcjonował kanonicznie brewem z 20 lipca 1790 r., mocą którego województwo lubelskie, powiat urzędowski, ziemia łukowska i stężycka zostały poddane biskupowi chełmskiemu¹².

Całość sporu z lat 1424—1426 poznajemy z owych dokumentów, jakie zachowały się do naszych dni w Archiwum Kapituły Krakowskiej.

Pierwszy jest list stanów sejmujących w Sieradzu z 25 stycznia 1425 r. do papieża z prośbą o cofnięcie rozporządzenia, którego mocą

¹¹ *Volumina Legum*, IX, Kraków 1889, CLI, 175.

¹² *Archiwum Kurii Lubelskiej*, rep. I, 131, 54.

powiat lubelski został przyłączony do diecezji chełmskiej. Zachował się on w oryginale dlatego, że nie został wysłany do Rzymu. Prawdopodobnie Zbigniew Oleśnicki, chcąc nieco złagodzić ton, który mógł sprawie zaszkodzić, wolał wysłać swój własny. Jedynie ten drugi dokument znamy tylko z kopii wyroku kard. Lucyda, w którym został przytoczony w całości.

Bulla *Iustus et honestus* z 29 stycznia 1426 r. dochowała się do naszych czasów w oryginale z pieczęcią papieską, oraz w wyroku kard. Lucyda, w którym została cała przytoczona.

Najobszerniejszym dokumentem jest sam wyrok kard. Lucyda z 21 czerwca 1426 r. Zawiera on w sobie nie tylko własne postanowienia, ale również list Oleśnickiego do papieża i pismo Marcina V do kardynała.

Wszystkie cztery zostaną wydane osobno.

Obok dokumentów pochodzących z oryginałów i kopii współczesnych zostaną też przedstawione pewne urywki z dzieł bliskich czasowo omawianej sprawie, jak z kronik Długosza i Kromera, *Vita et mores Sbignei Cardinalis* Kallimacha oraz satyrycznego utworu literackiego, dialogu *Gratis* Brożka.

Z piśarzy tych Długosz omówił całość sprawy, inni zaś poruszyli ją tylko ubocznie w paru zdaniach, przeważnie powtarzając za Długoszem. Powód, dla którego został wydany urywek dialogu Brożka, wyjaśni wstęp do tekstu z tegoż dialogu.

Tak się przedstawia pełny zestaw źródeł, mówiących o próbach utworzenia diecezji lubelskiej w XV w., próbach, które doczekały się ostatecznej realizacji dopiero w 1805 roku, gdy Pius VII bullą *Quemadmodum Romanorum Pontificium* z 23 września erygował diecezję lubelską¹³.

Ponowne przedrukowanie dokumentów, publikowanych przez Lewińskiego w *Codex epistolaris saec. XV* uważam za celowe i potrzebne, gdyż wydawnictwo to nie jest łatwo dostępne. Chodzi o pełne zobrazowanie całego sporu na podstawie całkowitego zestawu dokumentów. Ponieważ dokumenty drukowane w *Codex epistolaris* należą po zniszczeniu przez wojnę bibliotek zarówno publicznych, jak i prywatnych — raczej do rzadkości, przeto przedrukowanie ich w zmodernizowanej formie łącznie z bullami papieskimi, z którymi stanowią jedną nierozłączną całość, spełni swoje zadanie.

¹³ *Bullari Romani continuatio*, 43, Pius VII, Romae 1846, s. 374—381.

Wykaz skrótów:

Or. = kopia współczesna
 Kop. współcz. = regest
 Druk. = oryginał
 Reg. = drukowany
 Lit. = literatura
 Uw. = uwaga

T e k s t y

I

Rzym, 17 października 1424 r.

Marcin V, papież, poleca Wojciechowi Jastrzębcowi, arcybiskupowi gnieźnieńskiemu, odłączyć powiat lubelski od diecezji krakowskiej i przyłączyć go do diecezji chełmskiej, o ile arcybiskup po dokładnym zbadaniu uzna to za konieczne, a biskup krakowski wraz z kapitułą wyrażą zgodę.

Or.: nieznanymi.

Kop. współcz.: Regestry Lateraneńskie, t. 243, fol. 37—38, w Archiwum Tajnym Watykańskim.

Reg.: Abraham, op. cit., 209.

Lit.: Inglot Stefan, Stan i rozmieszczenie uposażenia biskupstwa krakowskiego w połowie XV wieku, Lwów 1925, s. 14.

Sawicki Jakub, Concilia Poloniae, Źródła i studia krytyczne, IV, Najdawniejsze statuty synodalne diecezji chełmskiej z XV wieku, Lublin, 1948, s. 8.

Lanckorońska Karolina, W sprawie sporu między Bolesławem Śmiałym a św. Stanisławem, Teki historyczne, IX, Londyn 1958, s. 1—15.

Uw.: Za podstawę wydania posłużyła kop. współcz. Reprodukcję fotokopii podaje tabl. I.

^a Martinus Episcopus Servus Servorum Dei. Venerabili Fratri (Archi) episcopo Gneznensi ^b salutem et apostolicam benedictionem.

Ad apostolice dignitatis apicem, licet immeriti, suprema dispositione vocati, ex incumbente nobis officio sollicitudinis pastoralis vires, temporum qualitates, locorum ac status personarum presertim pontificali dignitate fulgentium, necnon ecclesiarum cathedralium solerti habemus consideratione pensare, ut debitum ad singula respectum habentes, sic circa ipsorum statum prosperum et salubrem vigilantibus sollicitudine intendamus, ne huiusmodi ecclesiarum ac prelatorum ipsarum honorem rerum temporalium defectus obnubilet, sed gratia favente superna, votiva prosperitate letentur et optata susci-

1 ^a W kop. współcz. znajduje się w tym miejscu na marginesie nazwisko Conilli. Jest to nazwisko kopisty dopisane w rejestrze później inną ręką.

^b Episcopo Gneznensi to błąd kopisty.

piant incrementa. Sane pro parte carissimi in Christo filii nostri Vladislai regis Polonie Illustris nobis exhibita petito continebat, quod ipse qui olim pro incremento et propagatione fidei Christiane ac extirpatione pestiferi scismatis, [f. 37 v] quo tunc certe partes in terris sue dicioni subiectis consistentes fuerant irretite, ac etiam pro fidei catholice robore et ulteriori reductione partium predictarum ad ecclesiasticam unitatem, ecclesiam Chelmensensem in cathedralem certa tunc per eum illi licet, tam extunc discursorum quam modernorum temporum causante malitia satis exili dote assignata erigi procuravit¹, attendens quod propter dotis exilitatem huiusmodi episcopus Chelmensis pro tempore existens, expensarum sibi pro cultura Dominici agri necessarium suffragio carens, fructus quos alias expensarum huiusmodii auxilio suffragante serere et multiplicatos recolligere posset, presertim in districtu Lublinensi, cum necnon territorio Chelmensis diocesis huiusmodi tempore infectionis scismate, unicus apud eosdem scismaticos assertus antistes vladika² nuncupatus residere dicebatur, et in quo adhuc plures devii a fide catholica degunt cogitur derelinquere incollectos. Non minus quoque prospiciens idem rex, quod districtus prefatus ab ecclesia Chelmensi predicta per duas et dimidiam, a civitate vero Cracoviensi, cuius diocesis accessit et subsesse dinoscitur, per sex dietas vel circiter distare noscitur, quodque habitatores eiusdem districtus sub iurisdictione ipsius Chelmensis episcopi desiderant confoveri, cupit rex prefatus eundem districtum Lublinensem predictae Chelmensi ecclesie pro territorio diocesis huiusmodi subici et etiam assignari, ut exinde prefatus Chelmensis episcopus, facultatem sibi accrescente auxilio residuos a fide devios huiusmodi, prout verisimiliter speratur valeat facilius ab erroribus revocare et ad viam reducere veritatis. Quare pro parte dicti regis

1 ¹ Diecezja chełmska istniała już w połowie XIV wieku, a pierwszym znany jej pasterzem był Tomasz, syn Ninogniewa z Sienna, mianowany przez papieża Innocentego VI 20 maja 1359 roku. Z nominacji tej jednak wynika, że nie był on pierwszym biskupem chełmskim, a obejmował ją po długim wakanse: „Cum itaque ecclesia Chelmensis vacet ad presens et tanto tempore vacaverit per obitum ultimi episcopi Chelmensis, qui extra Romanam curiam diem clausit extremum”. (Władysław Abraham, *Powstanie organizacji Kościoła łacińskiego na Rusi*, I, Lwów 1904, s. 371). Po nim katalogi wymieniają jeszcze jednego biskupa chełmskiego, Stefana ze Lwowa, po którego śmierci diecezja chełmska znowu dłuższy czas nie miała pasterza. Dopiero w 1417 roku Jagiełło wyposażył upadające biskupstwo tak, że mogło rozwinąć samodzielna organizację kościelną i postarał się o jego obsadzenie. (Abraham Wł., *Akt fundacyjny króla Władysława Jagiełły dla biskupa chełmskiego, Korczyn, 16 sierpnia 1417 r.*, „Kwartalnik Historyczny”, XXXII (1918), z. 3, s. 473—477.

O tej publikacji Abrahama pisał też: Piotr Kałwa, ks.: *Przywilej fundacyjny Władysława Jagiełły dla kapituły chełmskiej z roku 1429*, „Kwart. Hist.”, XLVII (1933), z. 1, s. 73.

² Schizmatycka stolica biskupia w Chełmie istniała już w II połowie XIII wieku jako stolica podległa metropolii halickiej. Kazimierz Chodynicki, *Kościół prawosławny a Rzeczypospolita Polska*, Warszawa 1934, s. 3.

fuit nobis humiliter supplicatum ut cum episcopus Cracoviensis pro tempore existens, ex sue episcopalis mense fructibus redditibus et proventibus iuribus et obventionibus, qui decem mille florenos auri de camera vel circa secundum communem estimationem valeant communiter annuatim absque huiusmodi Lublinensi districtu, possit statum suum tenere et incumbentia sibi onera supportare, districtum Lublinensem predictum ab ecclesia et mensa episcopali Cracoviensibus prefatis segregare et separare, illumque cum omnibus iuribus et pertinentiis ac attinentiis suis, quemadmodum ecclesie et mense Cracoviensibus predictis subesse dinoscitur, eisdem ecclesie et mense Cracoviensibus predictis subesse dinoscitur, eisdem ecclesie et mense Chelmensibus pro territorio diocesis in perpetuum subicere et appropriare, ac concedere et donare de benignitate apostolica dignemur [fol. 38]. Nos igitur qui universi orbis climata et nationes ab alto suscepimus gubernanda, cupientes in premissis de quibus tamen certam notitiam non habemus salubriter providere, huiusmodi supplicationibus inclinati, fraternitati tue de qua in hiis et aliis specialem in Domino fiduciam obtinemus, per apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus vocatis episcopo prefato et capitulo Cracoviensibus et aliis qui fuerint evocandi, de premissis auctoritate nostra te diligenter informes et si est ita, super quo tuam conscientiam oneramus, et ad id episcopi Cracoviensis et capituli predictorum accedat assensus, vel nichil aliud rationabile ex parte ipsorum fuerit allegatum, propter quod premissa fieri non debeant, districtum Lublinensem prefatum, cuius quingentorum ab eisdem ecclesia et episcopali mensa Cracoviensibus auctoritate predicta separare et segregare, illumque cum omnibus iuribus et pertinentiis ac attinentiis supradictis, quemadmodum prefatis ecclesie et episcopali mense Cracoviensibus subicitur, eisdem ecclesie et episcopali mense Chelmensibus, cuius mense episcopalis Chelmensis ducentorum florenorum auri fructus, redditus et proventus secundum communem estimationem valorem annum, ut asseritur, non excedunt, pro districtu et territorio diocesis, in perpetuum subicere ac concedere et assignare, ipsumque Lublinensem districtum extunc diocesis Chelmensis et de ipsa Chelmensi diocesi censi debere, auctoritate predicta decernere et declarare procures. Inducens per te vel alium seu alios, eundem Chelmensem episcopum pro tempore existentem, in corporalem possessionem districtus Lublinensis, iuriumque et pertinentiarum ac attinentiarum predictarum, et defendens inductum, ac faciens ipsum Chelmensem episcopum prefati districtus pacifica possessione gaudere, sibique de ipsius Lublinensis districtus episcopalibus iuribus fructibus redditibus et proventibus universis integre responderi. Contradictores per censuram ecclesiasticam etc. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac provincialibus et synodalibus, necnon statutis et consuetudinibus ecclesiarum predictarum etiam iuramento, confirmatione apostolica vel quacumque firmitate alia roboratis, ceterisque contrariis

quibuscumque. Seu si aliquibus communiter vel divisum a Sede Apostolica sit indultum quod interdicti suspendi vel excommunicari non possint, per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Datum Rome apud Sanctam Mariam Maiorem sexto decimo kalendas novembris anno septimo. Franciscus C de Agello^c.

2

Rzym, 4 listopada 1424 roku

Marcin V, papież, wydaje Wojciechowi Jastrzębcowi, arcybiskupowi gnieźnieńskiemu polecenie przeniesienia stolicy biskupiej z Chełma do Lublina ze zmianą nazwy diecezji z chełmskiej na lubelską.

Or.: nieznany.

Kop. współcz.: Regestry Lateraneńskie, t. 243, fol. 38—39, w Archiwum Tajnym Watykańskim.

Reg.: A b r a h a m, op. cit., 209.

Lit.: jak pod nr 1.

Uw.: Za podstawę wydania posłużyła kopia współczesna. Reprodukacja fotokopii podana na tabl. II.

Martinus Episcopus ^a Servus Servorum Dei. Venerabili Fratri Archiepiscopo Gneznensi salutem et apostolicam benedictionem.

Ad ea que ecclesiarum, presertim cathedralium, decorem necnon personarum in eis Domino famulantium statum prosperum, illis, quoque subditarum fidelium animarum salutem respiciunt, libenter intendimus eaque favoribus prosequimur oportunis. Dudum siquidem pro parte carissimi in Christo filii nostri Wladislai regis Polonie illustris nobis expositio, quod ipse qui olim pro incremento et propagatione fidei christiane, ac extirpatione pestiferi scismatis, quo tunc certe partes in terris sue dicioni subiectis consistentes fuerant irretite, ac etiam pro fide catholica roboranda ac ulteriori reductione partium predictarum ad ecclesiasticam unitatem, ecclesiam Chelmensem in cathedralem, certa tunc per eum illi licet, tam extunc discursorum quam modernorum temporum causante malitia satis exili dote assignata, erigi procuraverat, attendens quod propter dotis exilitatem huiusmodi episcopus Chelmensis pro tempore existens, expensarum sibi

1 ^c Urzędnik kancelarii papieskiej niezidentyfikowany.

2 ^a W kop. współcz. znajduje się przed imieniem Marcina V na marginesie nazwisko P. de Montella. Jest to nazwisko kopisty dopisane w rejestrze później inną ręką.

pro cultura Dominici agri necessariarum suffragio carens, fructus quos alias expensarum huiusmodi auxilio suffragante serere et multiplicatos recolligere posset, presertim in districtu Lublinensi, cui nec non territorio Chelmensis diocesis huiusmodi tempore infectionis scismatice, unicus apud eosdem scismaticos assertus antistes vladika nuncupatus presidere dicebatur, et in quo adhuc plures devii a fide catholica degunt, cogebatur relinquere incollectos; non minus quoque prospiciens idem rex quod prefatus districtus ab ecclesia Chelmensi predicta per duas et dimidiam, a civitate vero Cracoviensi cui districtus ipse post illius acquisitionem accessit et subesse dinoscitur, per sex dietas vel circiter distare noscebatur, quodque habitatores eiusdem districtus desiderabant sub iurisdictione ipsius Chelmensis episcopi confoveri, cupiebat rex prefatus eundem districtum Lublinensem predictae Chelmensi ecclesie pro districtu et territorio diocesis assignari ut exinde prefatus Chelmensis episcopus facultatum sibi accrescente auxilio residuos a fide devios huiusmodi prout verisimiliter sperabatur valeret facilius ab erroribus revocare et ad viam reducere veritatis. Nos prefati regis asserentis quod episcopus Cracoviensis pro tempore existens ex episcopalis mense sue fructibus redditibus et proventibus iuribus et obventionibus, que decem mille florenos auri de camera vel circa secundum communem estimationem [fol. 39] valent communiter annuatim absque fructibus redditibus et proventibus ex huiusmodi Lublinensi districtu provenientes, potest statum suum tenere et incumbentia sibi onera supportare, supplicationibus inclinatis, per alias nostras litteras tibi dedimus in mandatis, ut vocatis episcopo prefato et capitulo Cracoviensibus, et aliis qui forent evocandi, de premissis auctoritate nostra te diligenter informares, et si esset ita, super quo tuam conscientiam oneravimus, et ad id episcopi et capituli Cracoviensium predictorum accederet assensus, vel nichil aliud rationabile ex parte ipsorum foret allegatum, propter quod premissa fieri non deberent, districtum Lublinensem prefatum cuius quingentorum ab eisdem ecclesia et episcopali mensa Cracoviensibus auctoritate predicta separares et segregares, illumque cum omnibus iuribus et pertinentiis ac attinentiis supradictis quemadmodum prefatis ecclesie et episcopali mense Cracoviensibus subicitur, eisdem ecclesie ac episcopali mense Chelmensibus, cuius episcopalis mensa Chelmensis ducentorum florenorum auri fructus redditus et proventus secundum predictam estimationem valorem annum ut asseritur non excedit, pro territorio diocesis in perpetuum subicere ac concedere et assignare, ipsumque Lublinensem districtum extunc diocesis Chelmensis et de ipsa diocesi fore ac censi debere, auctoritate predicta decernere et declarare procurares, prout in eisdem litteris plenius continetur. Cum autem sicut exhibita nobis post modum pro parte dicti regis petitio continebat, ipse etiam cupiat dictam Chelmensem ecclesiam, que in loco deserto sive solitario aut campestri sita existit, etiam

ut iuxta sedis episcopalis decentiam quo ad situm huiusmodi prerogativa gaudeat potioris tituli et honoris, de dicto loco campestri ad civitatem Lublinensem que in partibus illis populosa et insignis habetur,¹ et muris notabiliter circumdata existit, ad ipsius ecclesie ac illius prelati et cleri decorem, necnon populorum roborandam devotionem ac divini cultus augmentum transferri, pro parte ipsius regis fuit nobis humiliter supplicatum, ut prefatam ecclesiam Chelmemensem cum dote sua huiusmodi ac omnibus honoribus ac iuribus et pertinentiis suis ad eandem civitatem Lublinensem transferri ipsamque extunc ecclesiam Lublinensem nuncupari et censi debere decerni et declarari de benignitate apostolica mandarem. Nos igitur, de premissis certam notitiam non habentes, huiusmodi supplicationibus inclinati, fraternitati tue de qua in hiis et aliis specialem [fol. 39 v] in Domino fiduciam obtinemus, per apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus si et postquam prefatum districtum Lublinensem eidem ecclesie Chelmensi pro territorio diocesis dictarum litterarum vigore subieceris et concesseris ac assignaveris, ut prefertur, de premissis auctoritate nostra te diligenter informes, et si per informationem huiusmodi ita esse, ac translationem huiusmodi ad decorem et honorem ecclesie et cleri, necnon robur devotionis populorum et cultus predictorum augmentum tendere prospexeris, super quo tuam conscientiam oeneramus, eandem ecclesiam Chelmemensem cum dote ac omnibus honoribus, iuribus et pertinentiis supradictis, ad prefatam civitatem Lublinensem transferre procures, ita quod extunc ecclesia cathedralis Lublinensis ac illius pastor episcopus Lublinensis perpetuis futuris temporibus nuncupetur. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac statutis et consuetudinibus dicte ecclesie Chelmensis, etiam iuramento confirmatione apostolica vel quacumque firmitate alia roboratis, ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Rome apud Sanctam Mariam Maiorem secundo nonas novembris anno septimo. Franciscus LXXX de Agello^b.

2   ^b Drugi raz to samo imię i nazwisko urzędnika kancelarii papieskiej
 2   ¹ Lublin był wtedy większy od Chełma i należał do większych miast w Polsce. Chełm został bardzo poważnie zdystansowany przez Lublin w XIV i XV wieku, a od końca XV wieku wyrósł na ziemi chełmskiej Zamość.

Jerzy Kłoczowski, *Zarys historii rozwoju przestrzennego miasta Chełma*, „Roczniki Humanistyczne”, VI (1958) 202.

3

Sieradz, 25 stycznia 1425 roku

Stany polskie proszą papieża Marcina V o cofnięcie rozporządzenia, którego mocą powiat lubelski został przyłączony do diecezji chełmskiej.

Or.: Archiwum Kapituły Krakowskiej na Wawelu, nr 290 katalogu dyplomatów.

Dokument pergaminowy o wymiarach 37 × 47 cm. Szerokość zmierzono bez odwijania zakładki u dołu, gdzie jest 21 wycięć do wsuwania pieczęci na paskach pergaminowych. Wycięcia te są zrobione w dwóch rzędach, 12 w górnym a 9 w dolnym. Z 21 pieczęci zachowały się tylko 4, tj. pierwsza, szósta, ósma i dziewiąta z dolnego rzędu. Wszystkie są na brudnym wosku, jedna ma herb Poraj i napis nieczytelny, szósta ma Jastrzębiec z nieczytelnym napisem, ósma Dębno z napisem: „+ Szawisza de Oleśnicza”, dziewiąta zaś jest całkowicie wykruszona.

Druk.: Codex epistolaris saeculi XV, t. II, Kraków 1891, wyd. Anatol Lewicki, nr 147.

Lit.: Łętowski Ludwik, bp., Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich, I Biskupi Krakowscy, Kraków 1852, s. 397. Oleśnicki Zbigniew przez autora dzieła Piotr Skarga i jego wiek (Maurycy Dzieduszycki), t. I, Kraków 1853, s. 269—270.

Fijałek Jan ks., op. cit., s. 293—295.

Rozbiór krytyczny Annalium Poloniae Jana Długosza z lat 1385—1444, t. I, Prace Komisji Nauk Historycznych nr 7, PAN, Kraków 1961, s. 217—218.

Uw. Za podstawę niniejszego wydania posłużył or.

Sanctissimo in Christo Patri et Domino Nostro Domino Martino digna Dei Providentia Pape quinto, Sacrosancte Romane et Universalis Ecclesie Summo Pontifici, Orationes in Christo humiles et devotas et pedum oscula beatorum. Beatissime Pater, Domine noster clementissime.

Convenientibus nobis in hoc generali parlamento regni nostri Polonie, ad tractatus super tranquillo statu eiusdem regni et presertim super dando ordine, quo virus pestiferum heresis husitarum, quod regnum Bohemie nobis contiguum maculavit, ab ipsius regni nostri finibus propellatur, intelleximus, quod Sanctitas Vestra ad instantiam reverendi fratris Johannis episcopi Chelmensis importunam, ad quam nonnumquam non concedenda conceduntur, districtum terre Lublinitatis, cuius inhabitatores ut dictus episcopus suggerebat vellent plurimum sub cura Chelmensis ecclesie confoveri, ab ecclesia Cracoviensi, cui idem districtus a tempore quo regnum Polonie fidem suscepit orthodoxam, velut ipsius regni membrum notabile subiacebat sicut et subiacet de presenti, et in quo serenissimum dominum regem nostrum Polonie Wladislaum modernum, cum ipsum, tunc adhuc gentilitatis tene-

bris obfuscatum, ad lumen fidei catholice et gubernanda regni eiusdem cooperante Spiritus Sancti gratia vocaremus, occursu unanimi in regem et dominum principaliter suscepimus, mandaverit per apostolicas litteras separari, Chelmensi ecclesie provincie aliene annectendum, ex causis dicuntur expresse contineri¹. Et quia, Pater Beatissime, cause et motiva pro dismembratione huiusmodi Cracoviensis ecclesie, in qua reges Polonie tamquam loco potiori et insigni inunguntur et regalem obtinent sepulturam, coram Vestra Sanctitate per colores exquisitos sub quadam specie boni ad suggestionem predicti Chelmensis episcopi allegate, salva eius reverentia, nulla fulciuntur veritate², de quo Sanctitati Vestre facimus plenam fidem. Supplicamus igitur universaliter singuli et singulariter universi humiliter et devote, dignetur Sanctitas Vestra predictam commissionem et litteras super dismembrationem huiusmodi quomodocumque confectas cum cedant in grave et importabile dampnum nedum predictae Cracoviensis ecclesie sed etiam regni nostri, quod hactenus pro muro contra hostes fidei, scismaticos et paganos se opposuit, ymmo et rebelles comescuit et Ecclesie Dei in fide et obedientia conservavit, ac etiam in confusione finium provincialium, Gneznensis videlicet, de qua dictus districtus Lublinensis, et Leopoliensis, de qua episcopatus Chelmensis existunt, attento, quod Sancta Sedes Apostolica quandoque etiam ex iusta causa concessa, cum ea ad noxam tendere circumspicit, revocat et annullat, revocare et litteras predictas in registris bullarum apostolicarum cassari mandare. Quodque predictus frater Chelmensis episcopus regnum nostrum, dante Domino Sancte Sedi Vestre et Romane Ecclesie obediens et devotum in suo ordine, in quo tantis perstitit temporibus, novis modis ingeniis et mediis, quibus possent in illo diversitas animorum et bella quod absit succrescere intestina, non perturbet, quemadmodum non longe ante idem frater agens in minoribus provinciam Polonie ordinis predicatorum scissione et divisione similibus ita turbaverat³, quod regia maiestas ope et opere

3 ¹ Treść aktów papieskich z października i listopada 1424 roku znana już była stanom sejmującym w Sieradzu w styczniu 1425 r.

² W tych słowach mieści się całkowite zaprzeczenie prawdziwości wszystkich argumentów, jakie wysunął papieżowi Jan Biskupiec, biskup chełmski.

³ Kryje się tu oszczerczy zarzut jakoby Jan Biskupiec jako prowincjał dominikanów przyczynił się do rozbitcia polskiej prowincji zakonu. Z tym zarzutem rozprawił się ks. Jan Fijałek (op. cit., s. 288—290), dokładnie wyjaśniając całą sprawę tego podziału, jaki nastąpił za rządów Biskupca. W 1415 roku w czasie soboru konstancjańskiego generał dominikanów, O. Leonard, dokonał podziału polskiej prowincji na dwie: Teutonię Dolną (*provinciam Teutonie Inferioris*) z prowincjałem Mikołajem Baerem z Oświęcimia i polską z Janem Biskupcem na czele. Podział ten jako dokonany przez samego generała bez zgody kapituły był nieważny. Biskupiec nie tylko nie przyłożył do niego ręki, ale razem z arcybiskupem Mikołajem Trąbą i samym królem zrozumiał, że nie jest to tylko wewnętrzna sprawa zakonu, lecz że posunięcie generała godzi w polskość pod względem kościelnym i państwowym. Zwrócono się

Sanctitatis Vestre, tunc in minoribus constitute et demum ad apicem summi presulatus feliciter assumpte, in Constantiensi Concilio et ex post, apud dictum ordinem Predicatorum in capitulis generalibus cum difficultate et labore gravi eandem provinciam obtinuit ad pristinam reduci unitatem; sed sue diocesis, que successu temporum si vigilantiam adhibere voluerit, propter sui latitudinem et situm atque devotionem populorum uni ex ecclesiis katedralibus regni Polonie poterit adequari, limitibus sit contentus. Illo etiam, Pater Beatissime, minime obsistente, quod fortasse prefatus dominus noster generosus rex Polonie Wladislaus, huiusmodi importunitate et suggestionibus dicti episcopi Chelmensis inductus, pro eadem dismembratione, preter tamen nostram scientiam et voluntatem, consilium et consensum, apud Sanctitatem Vestram suis petitionibus veluti non bene informatus insistebat, que tam grandia absque eisdem scientia, consilio et consensu nostris, ex consuetudine antiqua regni sibi facere non licebat. Altissimus Sanctitatem Vestram conservare dignetur in vita longeva et prosperis successibus pro regimine Ecclesie Sue Sancte et nostra consolatione speciali. Datum in conventionem generali Siradiensi ipso die Conversionis sancti Pauli Apostoli anno Domini millesimo quadringentesimo vicesimo quinto.

Sanctitatis Vestre humiles et devoti... prelati comites... palatini... barones^a et proceres totaque communitas universitatis nobilium regni Polonie in dicto parlamento generali congregatorum.

4

(Sieradz, 25 stycznia 1925 r.)^a

Zbigniew Oleśnicki, biskup krakowski pisze do Marcina V papieża skargę na Jana Biskupca, biskupa chełmskiego o usiłowanie oderwania powiatu lubelskiego od diecezji krakowskiej i przyłączenia go do diecezji chełmskiej.

Or.: nieznanymi.

Kop. współcz.: w wyroku kardynała Lucyda, Archiwum Kapituły Krakowskiej, nr 297.

Druk.: *Codex epistolaris saeculi XV, II, nr 148.*

Lit.: *Sawicki, op. cit., s. 8.*

Uw.: Za podstawę niniejszego wydania posłużyła kop. współcz.

do Stolicy Apostolskiej i do najwyższych władz zakonnych, a kapituła generalna w Strassburgu podział ten unieważniła, przywracając polską prowincję w dawnych granicach.

3ª Terminologia używana na Zachodzie.

4ª Daty to pismo nie ma, gdyż wobec nieznanego oryginału wzięte jest z kop. współcz., w wyroku kard. Lucyda. Lewicki postawił datę 25 stycznia 1425 r. jako domniemaną, ujmując ją w nawias.

Beatissime Pater. Cum non sit unum altare discooperiendum, ut possit aliud cooperiri, nec domum Dei supra firmam petram positam, pretextu eventus dubii, sua destitui deceat firmitate, ne ruat edificium, cum ei deesse contigerit fundamentum. Cumque (etiam) ^b ecclesia Cracoviensis hactenus Sedi Apostolice admodum reverens et devota, que quantumcumque hostibus fidei in suis terminis sit propinqua, eatenus tamen nedum pro muro contra hostes huiusmodi se opposuit, ymmo potius et rebelles compescuit et ecclesie Dei humiles in fide et obedientia conservavit; que nimirum etiam, Pater Beatissime, si in suis deberet libertatibus decrescere et pertinentiis dimembrari, et per curialitates exquisitas sub quadam effigie bonitatis veneno lacerari utique serpentino, que nunc videtur civitas plena populo tractu temporis cederet hostibus sub tributo, a tempore et per tempus, cuius initii seu contrarii memoria hominum non existit, quendam infra sue sponsalitates limites habuerit et habeat districtum, Lublinensem vulgari-ter nuncupatum, iure diocesano dicte ecclesie subiectum, quem etiam dicte ecclesia in Dei semine verbi per suos ministros et episcopos non modicis vigiliis acquisivit et disciplinis catholicis irrigavit, ymmo ab hostibus Dei fraudibus ad veri luminis notitiam in parte notabili revocavit; nec foret decens et honestum, quod fructum, quem pastores dicte Cracoviensis ecclesie bonis exemplis et operibus seminaverint, alter quispiam in suis deberet horreis importare et labores suarum manuum manducere: hec autem per reverendum patrem Johannem dominum episcopum Chelmsensem

c

Relictis incultis metere et vinema vindemiare satagnes alienam, s. v. districtum huiusmodi Lublinensem, per dicte ecclesie Cracoviensis pontifices in maiori parte ad notitiam veritatis reductum, obtentis mandato seu licentione dicte Vestre Sanctitatis, suis conatus est petitionis serenissimi principis regis Polonie sub pretextu, ditionibus per suggestionem, sin pace salva minus vendicans subiugare, sibique et ecclesie Chelmensi districtum attrahere ante dictum dictamque Cracoviensem ecclesiam in suis iuribus angariare iuraque eius solita ac reverentias et honores sibi surripere et auferre. Sed quia bonum pastoris et nedum in alienatione bonorum sue ecclesie nullatenus consentire, sed ad alienatorum recuperationem totis conatibus anhelare, ne igitur alienatos districtus huiusmodi tempore suo realiter fiat, ad pedes Sanctitatis Vestre devota creatura Sanctitatis eiusdem, Sbigneus, modernus ecclesie Cracoviensis ex eiusdem Sanctitatis Vestre gratia pastor et episcopus (appellat) ^d quatenus causam et causas, quam et

4 ^b Wyraz wytarty w kop. współcz., podany jako domniemany w druk.

^c Około 12 słów w kop. współcz. jest w tym miejscu wytartych na skutek zagięcia karty pergaminowej.

^d Wyraz domysłny, wstawiony przez Lewickiego w druk. W kop. współcz. wcale go nie ma.

quas movet seu movere intendit contra et adversus dictum dominum Johannem episcopum Chelmensem, de et super premissis omnibus et singulis, alicui ex venerabilibus sacri palatii causarum apostolicis auditoribus aut alteri prelato in Romana curia commoranti, de quo Sanctitati Vestre videbitur, committere dignemini audiendum, cognoscendum, decidendum et sine debito terminandum, cum omnibus et singulis suis contingentis et incidentiis, dependentiis et connexis, cum potestate citandi dictum dominum Johannem episcopum Chelmensem ad omnes alios et singulos sua communiter vel divisim in premissis interesse putantes, in dicta curia extra et ad partes, totiens quotiens opus erit, ac inhibendi eidem domino episcopo Chelmensi et aliis quibuscumque sue communiter vel divisim putantibus interesse. Non obstante quod causa seu cause huiusmodi non sint ad dictam curiam legitime devolute, neque in ea de iuris necessitate tractande seu etiam finiende.

5

Rzym, 29 stycznia 1426 roku

Marcin V papież pisze do Lucyda kardynała diakona tytułu Najśw. Maryi Panny in Cosmedin z poleceniem ostatecznego załatwienia sporu między biskupami krakowskim i chełmskim o powiat lubelski.

Or.: Archiwum Kapituły Krakowskiej, nr 296.

Dok. perg. 29 × 52 cm bez odwijania zakładki. Na sznurku konopnym zawieszona się pieczęć ołowiana okrągła, dobrze zachowana. Na jednej stronie pieczęci widać głowy Św. Apostołów Piotra i Pawła z napisem u góry S P A S P E, S. P a u l u s S. P e t r u s. Na drugiej zaś stronie M A R T I N U S P P V.

Kop. współcz.: wyrok kardynała Lucyda, tamże, nr 297.

Druk.: Codex epistolaris saeculi XV, II, nr 151.

Lit.: D z i e d u s z y c k i, op. cit., s. 279.

Lit.: D z i e d u s z y c k i, op. cit., s. 279.

Ł ę t o w s k i, op. cit., s. 397.

Rozbiór krytyczny Annalium Poloniae D ł u g o s z a, s. 217 — 218.

Uw.: Za podstawę niniejszego wydania posłużył or.

Martinus Episcopus Servus Servorum Dei. Dilecto filio Lucido beate Marie in Cosmedin Diacono Cardinali salutem et apostolicam benedictionem. Iustis et honestis supplicum votis libenter annuimus illaque favoribus prosequimur oportunitis. Sane pro parte venerabilis fratris nostri Sbignei episcopi Cracoviensis nobis nuper exhibita pe-

titio continebat, quod licet districtus terre Lublinensis Cracoviensis diocesis ad ecclesiam Cracoviensem legitime pertineat ipsaque ecclesia fuerat in possessione pacifica vel quasi districtus eiusdem a tempore, cuius contrarii memoria non existit, nec ex bonis ecclesie prefate in illius dispendium alis in dicta diocesi cathedralis ecclesia erigenda foret, tamen venerabilis frater noster Johannes episcopus Chelmensis nonnullas a nobis super alienando dicto districtu ab ecclesia Cracoviensi prefata, illumque ut sedes episcopalis ac ecclesia Chelmensis ad opidum Lublinense in eodem districtu consistens transferretur, ipsaque ecclesia Chelmensis amplius Lublinensis vocaretur, eidem transferende ecclesie annectendo et incorporando, sub certa verborum forma litteras impetravit, certis etiam qui forsitan ad aliquorum ex premissis executionem processere, commissariis sive executoribus deputatis. Unde prefatus Sbigneus episcopus perpensus attendens gravia damna et dispendia eidem ecclesie Cracoviensi ex premissis imminere, cupiensque illis quantum in eo fuit licitis et congruis remediis obviare, causam quam contra prefatum Iohannem episcopum occasione premisorum movere intendebat, tibi audiendam a nobis committi obtinuit et fine debito terminandam tuque in ea usque ad citationis et inhibitionis actus inclusive diceris processisse. Cum autem sicut petitio subiungebat, prefatus Johannes episcopus forsitan premissa minus honeste fore considerans, liti et cause necnon litteris et concessioni huiusmodi ac omnibus inde secutis sponte et libere cedere¹ ac renuntiare proponet pro parte dicti Sbignei episcopi nobis fuit humiliter supplicatum ut in premissis statui et indemnitatibus dicte ecclesie Cracoviensis providere² de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur huiusmodi supplicationibus inclinati circumspectioni tue per apostolica scripta mandamus quatenus ab eodem Johanne episcopo vel procuratore suo ad hoc ab eo specialiter constituto cessione et renuntiatione huiusmodi, si eas sponte et libere facere voluerit, recipias et admittas, eisque per te receptis et admissis litem huiusmodi auctoritate nostra penitus extingaus, litterasque necnon concessionem et inde secuta huiusmodi eadem auctoritate casses revoces annullas, ac nihilominus ecclesiam Cracoviensem prefatam adversus litteras et concessionem ac inde secuta huiusmodi in pristinum statum restituere, eundemque districtum, si et in quantum opus fuerit dicte ecclesie Cracoviensi prout illum iuste possedit, perpetuo reannectere, necnon titulum quem ipsa ecclesia Cracoviensis in dicto districtu hactenus habuit ut refertur confirmare et approbare procures, decernendo irritum et inane quicquid per commissarios sive executores prefatos aut quoscumque alios super premissis quavis auctoritate scienter vel ignoranter attemptatum forsitan est hactenus vel imposterum contigerit attemptari. Non

5 ¹ Podkreślenie dobrowolnej rezygnacji biskupa Jana.

² Podkreślenie troski pasterskiej Zbigniewa o całość i przyszłość diecezji.

obstantibus litteris et aliis premissis ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Rome aupd Sanctos Apostolos IV kalendas fabruarii pontificatus nostri anno nono.

6

Rzym, 21 czerwca 1426 roku

Wyrok kardynała Lucyda, kardynała — diakona tytułu Najśw. Maryi Panny in Cosmedin w sprawie biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego przeciw biskupowi chełmskiemu Janowi Biskupcowi o ziemię lubelską, przywracający ją biskupstwu krakowskiemu.

Or.: Archiwum Kapituły Krakowskiej, nr 297.

Dokument pergaminowy 47 X 37 cm. Pieczęć owalna ostrołukowa z wosku czerwonego w oprawie z wosku szarego uwieszona na sznurze konopnym. Pieczęć wygląda dobrze, oprawa ułamana w dwóch rogach. Napis na pieczęci z pewnymi skrótami: S. Lucidi Ste Marie in Cosmidin Diaconi Cardinalis Comite.

Druk.: Codex epistolaris saeculi XV, nr 152.

Lit.: D z i e d u s z y c k i, op. cit., s. 270.

Ł ę t o w s k i, op. cit., s. 397.

Rozbiór krytyczny Annalium Poloniae D ł u g o s z a, s. 218.

Uw.: Za podstawę niniejszego wydania posłużył or.

Lucidus miseratione divina tituli Sancte Marie in Cosmedin Sacrosancte Romane Ecclesie Diaconus Cardinalis, Executor Unicus ad infrascripta a Sede Apostolica specialiter deputatus. Universis et singulis presentis inspecturis salutem in Domino sempiternam et presentibus fidem indubiam adhibere. Noveritis, quod nuper Sanctissimus in Christo Pater et Dominus Noster, Dominus Martinus divina Providentia Papa quintus quandam commissionis sive supplicationis cedulam nobis per certum suum cursorem presentari fecit, quam nos cum ea qua decuit reverentia recepimus, huiusmodi sub tenore:

List Zbigniewa Oleśnickiego z 1425 r. podany pod nr 4.

In fine vero dicte commissionis sive supplicationis cedule scripte erant de alterius manus littera superiori littere ipsius cedule penitus et omnino dissimili et diversa hec verba videlicet: „De mandato Domini Nostri Pape audiet Reverendissimus Pater Dominus Cardinalis de Comite et citet ut petitur”. Cuiusquidem comissionis vigore citatione una cum inhibitione extra Romanam curiam et ad partes decretis, earumque executione in partibus nobis facta, nobis de eisdem partibus una cum executione dicte citationis in partibus

facta iudicialiter reproductis. Subsequenter litteras Sanctissimi in Christo Patris et Domini Nostri Domini Martini divina Providentia Pape quinti, eius vera bulla plumbea cum cordula canapea more solito Romane curie impendente bullatas, sanas et integras non vitiatas, non cancellatas neque in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspitione carentes, nobis per providum virum magistrum Johannem Helling, in dicta curia et reverendi patris domini Sbignei episcopi Cracoviensis principalis in eisdem litteris apostolicis et concessione preinserta personaliter nominati procuratorem, prout de suo procuracionis mandato nobis ex actis huiusmodi cause legitimis constabat prout constat documentis, coram notario publico et testibus infra scriptis, nos cum ea qua decuit reverentia noveritis accepisse. Quarum quidem litterarum apostolicarum tenor de verbo ad verbum sequitur et est talis:

*Bulla Marcina V Iustis et honestis
z 29 stycznia 1426 roku, podana pod nr 5.*

Post quarum quidem litterarum apostolicarum presentationem et receptionem nobis et per nos ut premittitur factus, constituti coram nobis die et hora infra scriptis providi viri magister reverendi patris domini Sbignei episcopi Cracoviensis predictus ex una, et magister Johannes Lanczut in dicta curia et reverendi patris domini episcopi Johannis Chelmensis procurator de cuius procuracionis mandato nobis ex actis huiusmodi cause ^a edictum extitit, ex altera partibus, nominibus procuratoriis partium predictarum, prefatus magister Johannes Lanczut procurator, nomine procuratorio quod supra, litis et cause ac litteris et concussioni et omnibus inde secutis...^b iuris reverendo patri domino Johanni episcopo Chelmensi predicto quarumcumque litterarum apostolicarum per prefatum Dominum Nostrum Papam de et super alienando districtu terre Lublinensis Cracoviensis Diocesis ab ecclesia Cracoviensi ipsumque ad ecclesiam Chelmensem annectando et incorporando quandolibet factarum et concessarum vigore, ad illum districtum competentibus, necnon transferenda ecclesia Chelmensi ad opidum Lublinense dicte Cracoviensis diocesis, in manibus nostris sponte et libere et simpliciter non circumventus neque dolo seu fraude seductus ut asseruit cessit et renuntiavit¹. Et quod in renuntiatione sive cessione huiusmodi non intervenit dolus fraus, simoniaca pravitas seu aliqua alia ullicita pactio sive corruptela, ad mandatum nostrum et in nostris manibus tactis

6 ^a kilka wyrazów wytartych

^b to samo

6 ¹ Te słowa kilkakrotnie powtarzają się w dokumencie. Zaznacza przez nie kardynał, że wyrok swój opiera na dobrowolnym zrzeczeniu się przez biskupa chełmskiego powiatu lubelskiego i odstąpieniu przezeń od zamiaru przyłączenia godo diecezji chełmskiej.

per eos et quemlibet eorum corporaliter Scripturis Sacrosanctis ad Sancta Dei Ewangelia dicti magistri Johannis Helling et Johannis Lanczut, hincinde procuratores nominibus eorum procuratoris quibus supra, corporale prestiterunt et quilibet eorum prestitit iuramentum. Prefatusque magister Johannes Helling, procurator procuratorio nomine quod supra, cessionem sive renuntiationem huiusmodi admitti et ad ulteriorem executionem dictarum litterarum apostolicarum et contentorum in eisdem iuxta traditam seu directam in eis nobis formam per nos procedit debita cum instantia postulavit. Nos igitur duicidus Cardinalis et executor prefatus attendentes requisitionem huiusmodi fore iustam et consonem rationi, volentesque mandatum apostolicum nobis in hac parte directum reverenter exequi ut tenemur, productis primo et ante omnia coram nobis per magistrum Johannem Helling, procuratorem ante dictum quo supra nomina, pro verificatione in dictis litteris apostolicis narratorum ad informationem nostram nonnullibus testibus fide dignis, ipsisque per nos receptis ac eisdem testibus medio eorum iuramento, per eos et eorum quemlibet in nostris manibus factis Scripturis Sacrosanctis corporaliter ad Sancta Dei Ewangelia de nostri mandato super dicenda veritate prestito, per nos super narratis in dictis litteris apostolicis diligenter exaratis. Omnia narrata huiusmodi reperimus, prout narrata et Domino Nostro Pape supra dicto exposita sunt, fore vera. Idcirco eadem auctoritate apostolica nobis in hac parte commissa cessionem et renuntiationem huiusmodi in manibus nostris ut premittitur factas recepimus et admisimus ac recipimus et admittimus per presentes, litemque huiusmodi inter dictos reverendos patres et dominos Sbigneum Cracoviensem et Johannem Chelmensem episcopos, dictarum litterarum et concessionum vigore, super dicto districtu terre Lublinsis necnon ecclesie Chelmensis ad oppidum Lublinsense translatis diocesis Cracoviensis predicte et eorum actione vertentem, et illius extinximus et extinguimus, litterasque necnon conceptionem dicto domino Johanne episcopo Chelmensi in premissis factam et inde secuta huiusmodi eadem auctoritate apostolica cassavimus et revocavimus ac annullavimus, necnon cassamus, revocamus et annullamus per presentes. Ac nichilominus prefatum reverendum patrem dominum Sbigneum episcopum et eius ecclesiam Cracoviensem supra dictam contra et adversus litteras et concessionem ac inde secuta huiusmodi in pristinum statum restituimus ac restitui, eundemque districtum terre Lublinsis ipsi domino Sbigneo episcopo et sue ecclesie Cracoviensi, prout illum ante iuste possedit, perpetuo et in ewum reannectimus et reannecti volumus, necnon titulum, quem ipse dominus Sbigneus episcopus et ecclesia sua Cracoviensis in dicto districtu terre Lublinsis hactenus habuit et habet, confirmavimus et approbavimus ac confirmamus et approbamus auctoritate apostolica per presentes, decernentes exnunc irritum et inane totum id et quicquid per commissarios sive executores, ante dictarum litterarum sive concessionis vigore deputatos aut

quoscumque alos, super premissis quavis auctoritate scienter vel ignoranter attemptatum forsitan est vel imposterum contigerit attemptari. Non obstantibus omnibus illis, que prefatus Dominus Noster Papa in superius insertis litteris apostolicis voluit non obstare. Que omnia et singula premissa, dictas litteras apostolicas et hunc nostrum processum, vobis universis et singulis presentia inspecturis insinuamus intimamus et notificamus ac insinuari, intimari et notificari volumus per presentes, ne aliquam de premissis vel aliquo premissorum ignorantiam pretendere valeatis seu etiam quomodolibet allegare seu aliquis vestrum valeat quovismodo. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium premissorum per presentes nostras litteras sive presens publicum instrumentum, huiusmodi nostrum processum in se continentes sive continens, exinde fieri per notarium publicum nostrumque et huiusmodi cause coram nobis scribam infra scriptum subscribi et publicari nostrique sigilli iussimus et fecimus appensione communiri. Datum et actum Rome in domibus nostre solite residentie nobis inibi hora vesperorum et causarum consueta ad iura reddendum et causas audiendum in loco nostro solito et consueto pro tribunali sedentibus. Sub anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo vicesimo sexto, indictione quarta die vero Veneris vicesimo mensis Junii, pontificatus Domini Nostri Pape predicti anno nono, presentibus ibidem.....^c presbitero de Alacio et Baptistino de Rapallo clerico Januensis diocesis² testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego Johannes Demetri clericus Hallstadensis diocesis, publicus apostolice et imperiali auctoritate (notarius)^d, quia predictarum litterarum apostolicarum presentationi et receptioni, cessionem, restitutionem, confirmationem, annulationem, restitutionem, confirmationem et approbationem, per dictum Dominum Cardinalem de Comitibus, executores factis et admittendum sic ut premittitur fierent et agerentur, (una cum)^e prenarratis testibus presens fui, eaque sic fieri vidi et audivi, in notam recepi, exinde hoc presens publicum instrumentum (manu propria scripsi, confeci)^f, publicavi ac subscripsi nomine et signo meis solitis, una cum dicti Domini Cardinalis et executoris sigillo appenso (roboraui et^g) signavi, rogatus et requisitus in testimonium omnium et singulorum premissorum.

6 ^c miejsce puste, wytarte, w którym powinno być nazwisko kapłana z Alacio.

^d W oryginale to miejsce jest wytarte. Lewicki wstawił tu wyraz domyślny „notarius”.

^e w oryginale wytarte; ^f to samo; ^g to samo.

6 ² Januensis dioecesis — diecezja genueńska.

D o d a t e k

WYBÓR Z DZIEŁ DAWNYCH PISARZY POLSKICH

1. Z wypowiedzi historyków i pisarzy późniejszych na temat sporu, najważniejsze są dwa teksty Długosza, z których pierwszy opisuje cały jego przebieg.

a) Ioannis Długossi seu Longini canonici Cracoviensis, *Historiae Polonicae libri XII*, tomus IV, Liber XI, Cracoviae MDCCCLXXVII p. 330—331:

Lublinensis terra, ne ab ecclesia Cracoviensi abstracta Chelmensi adiungeretur, Sbigneus episcopus Cracoviensis depugnat contra Regem et episcopum Chelmensem.

Ex Russiae terris Wladislaus Rex in Lithuaniam processit, et hiemis tempus, venationibus intentus, deduxit singulis necessariis ab Alexandro Withwado¹ procuratus. Confessoris autem sui Johannis Chelmensis episcopi ordinis praedicatorum, prece et persuasione instigatus, terram Lublinensem amplam et notabilem abstrahere a Cracoviensi dioecesi et Chelmensi applicare, in oppidumque Lublinense cathedralem Chelmensem transferre, conatus est; ut quoque conatibus suis firmitatem maiorem adiceret, per Nicolaum Lasoczki canonicum Cracoviensem, nuntium suum², obtinuit huiusmodi abstractionem et translationem apud Martinum Papam quintum confirmari. Qua iniuria Sbigneus Cracoviensis episcopus, non secus quam par erat motus, magno animo consurgit, et murum se, ne dioecesis sua scinderetur, opposuit, ac primum Wladislaum Regem orat, ut si personam suam dignam execratione duceret, omnia Cracoviensis ecclesiae offensa, in ipsum potius verteret iras, se ad sanguinem et mortem defensionem ecclesiae non defuturum.³ Dignaretur tamen prudenter at-

1. ¹ Mowa tu o kniaziu Witoldzie, który na chrzcie św. otrzymał imię Aleksandra, podobnie jak Jagiełło Władysława.

² Maurycy Dzieduszycki dopatrzył się powodów, dla których tak łatwo poszło Lasockiemu w Rzymie. Chwali jego zręczność dyplomatyczną i przebiegłość, dzięki którym potrafił on przedstawić papieżowi, jakoby biskup krakowski zgadzał się na podział, gdy ten w rzeczywistości nic o tym nie wiedział. Naświetlił on papieżowi sprawę w ten sposób, że odległość Ziemi Lubelskiej od Krakowa utrudnia nadzór i pasterskie obowiązki, a na odmiennie tej bardzo zyska dobro Kościoła. Zbigniew Oleśnicki przez autora dzieła Piotr Skarga i jego wiek (Maurycy Dzieduszycki), t. I, Kraków 1853, s. 258—269.

³ Biskup Łętowski, pisząc o Oleśnickim w pierwszym tomie znanego swego dzieła dowodzi, że na tle rozszerzenia granic biskupstwa chełmskiego i przeniesienia stolicy biskupiej z Chełma do Lublina doszło do ostrej wymiany słów między królem i biskupem. Jagiełło miał zagrozić Oleśnickiemu losem Piotra Wysza, którego król w 1412 roku za zgodą Stolicy Apostolskiej przeniósł z Krakowa do Poznania, na co Oleśnicki odpowiedział, że sprawa ta wyrządziła większą krzywdę królowi niż niewinnemu biskupowi, a on sam gotów jest na wszystko. Ludwik Łętowski, bp., *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. I, Biskupi krakowscy, Kraków 1852, s. 381.

tendere, Lublinensem terram a vetusto tempore et sub praesidentia beati Stanislai episcopi Cracoviensis ad diocesim Cracoviensem pertinuisse, et in ea, suscitato Petro trienne ab inferis,⁴ ad repellendam calumniosam haereditatis occupationem, in testem ad Boleslai Regis tribunal adduxisse. Attenderet insuper, quod ex Lithuania in Poloniam, regnum Poloniae suscepturus, descendens, primum a clero dioecesis Cracoviensis in Lublin expectus sit, processione honore, in ecclesia Cracoviensi fonte renatus baptismatis et diademate sacro ornatus, illic quoque sepulturam foret excepturus; caveret in eius ecclesiae iniuriam grassari, a qua tot fuisset charismatibus insignitus. Coram praelatorum deinde et baronorum multitudine in conventionem generali Siradiensi plurimum in regem et praefatum Johannem, episcopum Chelmensem questus, eorum assistentiam et suffragia implorabat. Communi autem consiliariorum consensu suffragium latum est, et litterae nomine omnium Summo Pontifici, ut scissuram huiusmodi dignaretur rescindere, scriptae, causa insuper in apostolico consistorio contra Johannem Chelmensem episcopum praefata super tam notabili offensa, ad instantiam Sbignei Cracoviensis episcopi, Lucido cardinali de Comitibus commissa. Sentiens autem Wladislaus Rex proposito suo obicem fortem et durum obiectum esse, et intelligens rem non solum perniciosi exempli, sed seminarium variarum discordiarum et simultatum egisse, continuo, ut princeps benignus et modestus, factum suum, ad quod parum sano conductus fuerat consilio, porrexit et penitus revocavit. Sed et ipse Johannes Chelmensis episcopus, et Sbignei Cracoviensis episcopi, et totius Regni resistentia deterritus, cessit a proposito, et omni iuri, liti et causae renuntiavit. Magna itaque Sbignei episcopi Cracoviensis constantia et animositate, ne Cracoviensis ecclesia scinderetur, effectum et provisum est, decreto apostolico ad instantiam regiam obtento, abrogato: de quibus omnibus in aerario ecclesiae Cracoviensis specialia retinentur privilegia atque documenta⁵.

Die Veneris, vicesima sexta Junii, Vesperarum hora, eclipsis in sole notabilis, quae per tres horas a principio usque in finem duravit.

b) Joannis Długoszi, *Opera*, Cracoviae MDCCCLXXXVII, s. 424 (Z żywota Zbigniewa Oleśnickiego):

Chelmensi episcopo Johanni, confessarii regio, scindere episcopatum suum Cracoviensem et sedem suam in Lublin ponere per intercessionem Vla-

1. ⁴ W tych słowach wspomniał Długosz powstałą już po kanonizacji, św. Stanisława legendę o wskrzeszeniu Piotrawina. Bulla kanonizacyjna świętego z 1253 roku nic o tym nie wspomina. L a n c k o r o Ń s k a Karolina, *W sprawie sporu między Bolesławem Śmiałym a św. Stanisławem*. Teki historyczne, IX, Londyn 1958, s. 1—15.

⁵ Mowa o tych dokumentach, na temat sporu, które przechowywane są w skarbcu katedry na Wawelu, a które opublikował Anatol Lewicki w *Codex epistolarum saeculi XV*.

dislai Regis, cuius animarum pro intentione sua inclinaverat, molienti, velut ad primam aciem occurrens, inceptum suum mox irritum relinquere, et regem a suffragiis desistere coëgit.

2. Filip Bounacorsi zwany Kallimachem podał małą notatkę na temat gorliwości pasterskiej Zbigniewa Oleśnickiego oraz jego troski o nienaruszalność granic diecezji. Podany tu tekst pochodzi z *Monumenta Poloniae Historico*, t. VI, wyd. Bielowski August, Kraków 1893. W tymże tomie znajdujemy: *Vita et mores Sbignei cardinalis, auctore Philippo Buonacorsi Callimacho*, wyd. Finkel Ludwik, MPH, VI, Kraków 1893, s. 246—247.

Et cum maxime possit ulcisci aemulos, contemnere generosius putavit, nulli rei magis intentus, quam conservandis augendisque facultatibus et dignitati pontificatus sui¹. In ea cura multas et graves controversias suscepit. Nam et regi et Chelmensi episcopo, volenti sedem suam in Lublinum transferre, cum derogatione auctoritatis facultatumque Cracoviensis ecclesiae, ne fieret, se opposuit ac pervicit².

3. Marcin Kromer, opisując wyposażenie, przez króla Władysława Jagiełłę katedr łacińskich w Chełmie i Kijowie, wspomniał też krótko o sprzeciwie Zbigniewa Oleśnickiego. Podany tu tekst pochodzi z jego dzieła o Polsce i czynach Polaków. Martini Cromeri, Varmiensis episcopi, *Polonia sive De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX, Coloniae Agrippinae, anno MDLXXXIX, s. 313.*

Basilicas Chelmensem atque Kijoviensem Jagelo in Russia constituit et episcopis atribuit. Ex his ad Chelmensem Joannem theologum sodalitiū Dominicani extulit et in gratiam eius Lublinensem tractum omnem a Cracoviensi dioecesi abstrahere et Chelmensi adiungere conatus est; perficere tamen id, constanter adversante Sbigneo Cracoviensi episcopo, nequivit.¹

2. ¹ W tych słowach wyraża się dbałość Zbigniewa o całość diecezji i dóbr biskupich. Na to kładzie duży nacisk ks. Fijałek. Jest on przeciw Oleśnickiemu, a opór jego motywuje głównie obawą o utratę lubelskich dóbr stołowych. Natomiast wypowiada się za Biskupcem, choć nie przeczy, że i on chciał też powiększyć swoje dochody, ale równocześnie kierował się wyższymi względami, dobrem Kościoła. Fijałek, op. cit., s. 293—294.

² Podkreślenie skuteczności oporu, który doprowadził do zwycięstwa. Opór ten, jak słusznie podkreślił Stefan Inglot, potrafił sprawić cofnięcie tego podziału, mimo że papież już w zasadzie przystał na prośbę królewską. Inglot Stefan, *Stan i rozmieszczenie uposażenia biskupstwa krakowskiego w połowie XV w.*, Lwów 1925, s. 14.

3. ¹ Perficere tamen id, constanter adversante Sbigneo Cracoviensi episcopo, nequivit — podkreślenie znaczenia sprzeciwu Zbigniewa Oleśnickiego, który potrafił uniemożliwić zamiary króla.

4. Jan Brożek, 1625.

Jan Brożek (1585—1652), matematyk, profesor Uniwersytetu Krakowskiego, od r. 1629 kapłan i profesor Pisma św. na tymże Uniwersytecie, a pod koniec życia rektor tegoż Uniwersytetu. W 1623 r. był przez krótki czas lekarzem nadwornym biskupa krakowskiego Marcina Szyszkowskiego. W 1625 r. rozpoczął walkę z jezuitami o szkoły. Do walki tej właściwie przyłączył się, gdyż w owym czasie prowadził ją Uniwersytet. W tym czasie wpadł w jego ręce list O. Mikołaja Łęczyckiego TJ., rektora Kolegium św. Piotra w Krakowie do stolnika krakowskiego, Hieronima Przyłęckiego z 2 XI 1624 r., w którym autor usiłował pozyskać szlachtę dla nowego kolegium krakowskiego. W odpowiedzi na ten list napisał bezimiennie satyryczny dialog *Gratis* nie przebierający w środkach, gdy chodziło o zwalczanie słowem przeciwnika. Dialog ten między ziemianinem i plebanem został wydrukowany potajemnie u pewnego protestanckiego drukarza, którego spotkała za to kara publicznej chłosty u pręgierza w Krakowie, a znalezione tam egzemplarze zostały spalone. O. Fryderyk Szembek TJ., napisał przeciw niemu ostrą replikę w 1627 r. pt. *Gratis plebański gratis wyćwiczony*. *Gratis* nie jest dziełem naukowym, lecz literackim i satyrycznym. Ponieważ jednak omawia spór Oleśnickiego z Biskupcem, przytaczając również teksty Długosza, Kallimacha i Kromera, dlatego też tu nie może być pominięty.

O Janie Brożku patrz Birkenmajer Al., PSB, III, 1937 s. 1—2.

P. (Pleban) Powiem ja WM. coś podobnego za Jagieła króla, a uważ WM., jako na ten czas biskupi żarliwie szli w swojej powinności. Miał krol Jagieło spowiednika, ks. Jana, Biskupa chełmskiego; ten chciał biskupstwo swoje do Lublina przenieść jako miasta główniejszego i zatym rozerwać dioecesim krakowską, udając Ojcu świętemu, że wielka była. Miał na to i królewską intercysyą do papieża. Już się rzeczy były na to zawiodły. Nawet in matricula Imperii, którą po tym zaś Fridericus III imperator w Regenspurku¹ roku 1471 in acta Imperii kazał wpisać, gdy wyliczają membra Imperii, masz WM. te słowa formalia:

„Suffraganei Gnesnenses seu episcopi Polonici:
Episcopus Wratislaviensis, qui (!) Breslensis in Silesia
Episcopus Plocensis in Masovia
Episcopus Wladislaviensis nunc Leslaviensis in Cuiavia

4. Uwaga wstępna. Tekst tu przytoczony pochodzi z wydania Polskiej Akademii Umiejętności, opracowanego przez Henryka Barycza: Jana Brożka *Gratis*, 1625, wyd. Henryk Barycz, Kraków 1929, s. 39—40.

Gratis w zbiorowym wydaniu pism Brożka, oprac. przez Barycza, Warszawa 1956, ma ten fragment opuszczony, a tylko rzecz całą zbywa słowami: „Uważ że WM., jako Sbigneus Olesznicki nie chciał widzieć rozerwania biskupstwa (40)” Cyfrą 40 ujęto w nawias prostokątny odsyłacz do wydania z 1929 r., s. 40.

¹ Tak pisano Regensburg czyli Ratysbonę.

Episcopus Varmiensis in Borussia

Episcopus Cracoviensis

Episcopus Posnaniensis

Episcopus Lublinensis in Polonia sub Alberto I imperatore et Venceslao, rege Bohemiae et Poloniae², inter ordines imperii relati memorantur''.

Tę matrykulę po tym wydał Petrus Bertius in *Commentaris rerum Germanicarum* lib. 2³. Najdziesz ją tam WM. fol. 209. To już WM. widzisz, jako rzeczy były na rozerwaniu diecezycy krakowskiej naszykowane.

4. ² Widać stąd, że jeszcze przed powstaniem diecezji chełmskiej, na samym początku XIV wieku myślano o stworzeniu diecezji w Lublinie. Albert I był cesarzem w latach 1298—1308, Wacław II, król czeski od 1290 r., został królem polskim w 1300 r. i umarł w 1305 r., a więc mogło to być między rokiem 1300 a 1305.

³ *Petrus Bertius in Commentariis rerum Germanicarum lib. II* — w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie znajduje się jeden egzemplarz tego dzieła wydanego w Amsterdamie w 1632 r. Brożek pisał swój dialog w 1625 roku, a więc musiał się powoływać na jakieś inne, wcześniejsze wydanie.

SOURCES CONCERNANT LA CONTESTATION
SUR L'APPARTENANCE DIOCÉSAINNE DU DISTRICT
DE LUBLIN au XVe S.

L'étude présente six textes-sources dont les deux premiers non publiés; les autres figurent dans le „Codex Epistolaris Saeculi XV”. Tous ont trait à la contestation que Zbigniew Oleśnicki, évêque de Cracovie, eut avec Jean Biskupiec, évêque de Chełm.

Le sujet en fut le district de Lublin que tous les deux voulurent avoir dans leurs diocèses respectifs.

En ce qui concerne les documents cités, deux bulles du pape Martin V sont particulièrement importantes: „Ad apostolice” du 17 octobre 1424, et „Ad ea que” du novembre 1424. La première annexa le district en question au diocèse de Chełm, la seconde transféra le siège épiscopal de Chełm à Lublin. Les documents sont ici pour la première fois publiés en fac-similé. Les photographies ont été prises directement à partir des Registres de Latran.

Et voici les autres textes: lettre des états polonais à Martin V, du 25 janvier 1425; lettre de Zbigniew Oleśnicki au même pape; bulle de Martin V „Iustis et honestis”, du 29 janvier 1426, adressé au cardinal Lucide; décret de ce cardinal, du 21 juin 1426.

Les états polonais prièrent le pape de revenir sur ses décisions du 17 X et du 4 XI 1424. L'évêque de Cracovie porta plainte contre celui de Chełm, à cause des démarches que ce dernier fit en vue de l'annexion à son diocèse du district de Lublin. Le pape ordonna au cardinal Lucide de bien étudier la question et de rendre un jugement. Le décret du cardinal fut favorable au diocèse de Cracovie.

L'appendice comporte des fragments d'ouvrages historiques et littéraires des anciens écrivains polonais faisant état de cette contestation.